

KVINDERNES UDDANNELSESSYSTEM OG MÆNDENES ARBEJDSMARKED

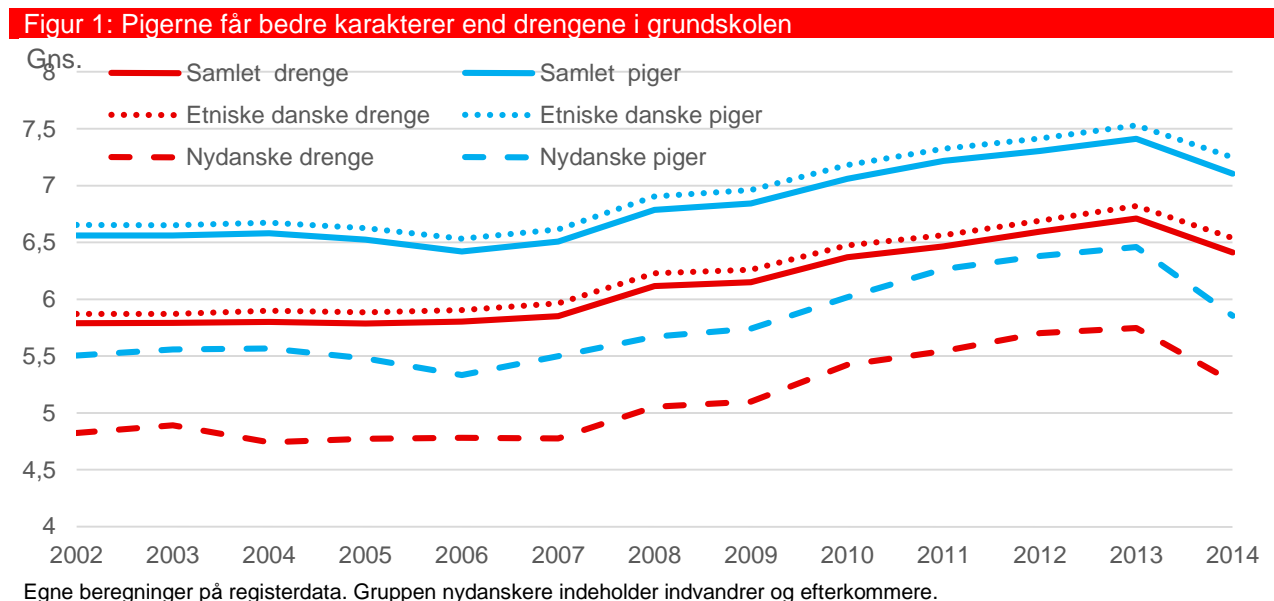
I uddannelsessystemet udkonkurreres drengene af pigerne, som i gennemsnit ligger en halv karakter over drengene, når den gymnasiale uddannelse afsluttes. På arbejdsmarkedet er det dog den omvendte verden. Her er det mændene, der udkonkurrerer kvinderne ved at have en højere gennemsnitsløn på trods af samme uddannelsesniveau. Diskriminerer uddannelsessystemet drengene, mens arbejdsmarkedet diskriminerer kvinderne?

Med et karaktergennemsnit, der er ca. 0,7 højere end drengenes, har pigerne siden 2002 klaret sig bedst ved folkeskolens afgangsprøve. Samme tendens gælder ved afslutningen af en gymnasial uddannelse, hvor drengene – igen - udkonkurreres af pigerne, der gennemsnitligt ligger en halv karakter højere. Men helt anderledes ser det ud på arbejdsmarkedet, hvor mændene har højere gennemsnitsløn end kvinderne. I dette notat ser vi på, om der er kønnede valg i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Vi ser også på, hvordan drenge og piger klarer sig gennem uddannelsessystemet, og hvordan de omsætter deres uddannelse, når de skal ud på arbejdsmarkedet.

Pigerne er bedst både i grundskolen og på de gymnasiale uddannelser

I grundskolen klarer pigerne sig bedre end drengene, når man sammenligner karakterer opnået i afgangsprøven. Grundskoleniveauet er interessant, da eleverne stort set skal igennem de samme fag på samme niveau, og samtidig eksamineres i næsten det samme. Denne ensartethed giver mulighed for at sammenligne på tværs af hele årgangen; en sammenligning, der ikke er mulig senere, da de næste uddannelsestrin vil være præget af meget individuelle valg.

I figur 1 sammenlignes det opnåede resultat¹ i folkeskolens afgangsprøve for drenge og piger for skoleåret 2001/2002 til 2013/2014.

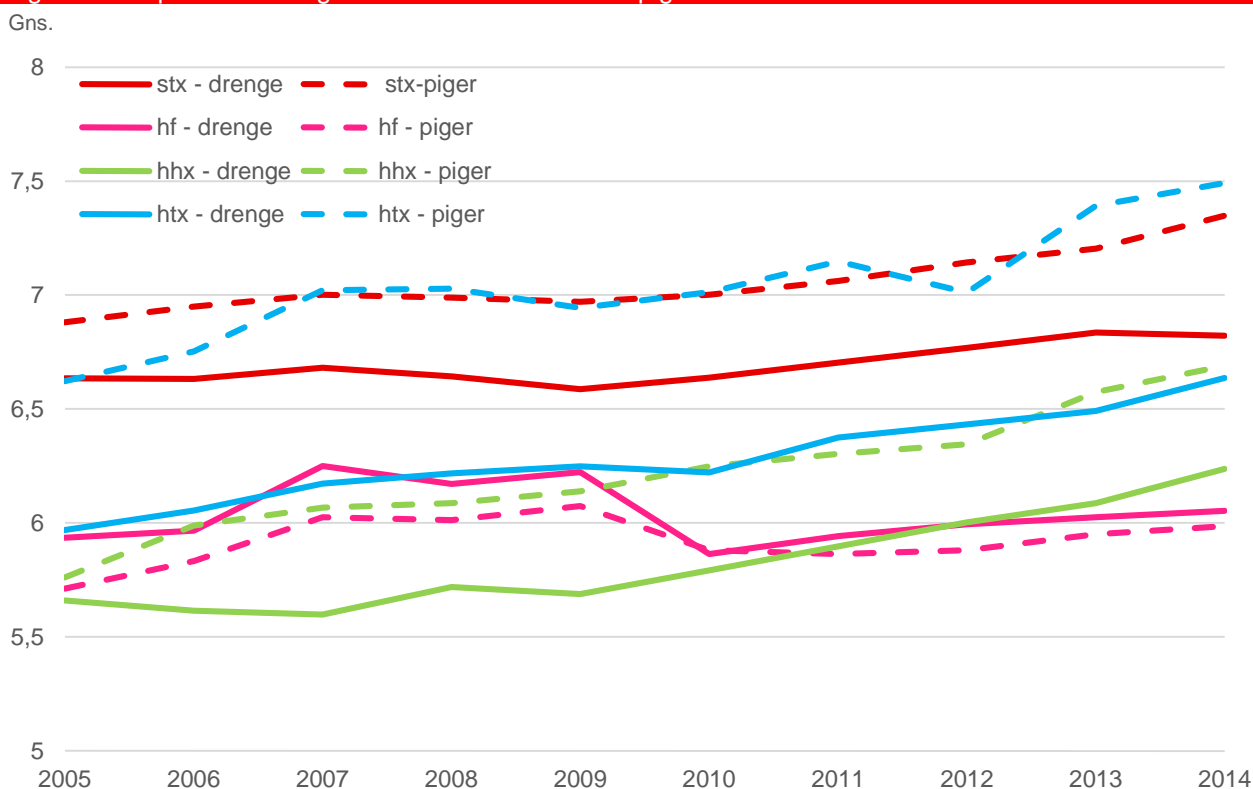
¹ Alle karakterer er medtaget

Figuren viser, at pigerne siden 2002 har opnået et bedre resultat ved eksamen end drengene. I løbet af perioden har drengene dog formået at formindske afstanden til pigerne med 0,08 karakterer, fra 0,77 i 2002 til 0,69 i 2014.

For at se nærmere på, om forskellen mellem kønnene skyldes en forskel mellem indvandrere og efterkommere (herefter kaldet nydanskere) og etniske danskere, har vi medtaget nydanskernes opnåede eksamensresultater i figuren. Der fremgår et tydeligt niveauforskel mellem nydanskere og etniske danskere. Men fælles for grupperne er, at det er pigerne, som klarer sig bedst til folkeskolens afgangsprøve. Dog er det værd at bemærke, at den mindre forskel mellem drengene og pigerne blandt nydanskere betyder, at den samlede forskel mellem pigerne og drengene er mindre end afstanden ville have været, hvis vi kun medtog de etniske danske drenge og piger². Samlet har dette dog ikke den store indflydelse på karakterforskellen mellem drenge og piger, da nydanskerne udgør en lille andel af de samlede drenge- og pigegrupper³, og dermed er denne gruppes indflydelse på det samlede gennemsnit meget lille.

På de gymnasiale uddannelser, hf, hhx, htx og stx, er det sværere at sammenligne pigernes og drengenes niveau målt på karakterer, da eksamensgennemsnittet vil være præget af elevernes valg af fag og fagets niveau. Derfor er karaktergennemsnittene for eleverne i figur 2 vist for hver af de gymnasiale retninger.

Figur 2: Kun på hf får drengene bedre karakterer end pigerne

Egne beregninger baseret på registerdata.

Fra 2005 til 2014 har pigerne på hhx, htx og stx ikke kun har klaret sig bedre end drengene, men formået at gøre afstanden til drengene større. Forskellen er størst på hhx, hvor den er mere end seksdoblet siden 2005. Hf er den eneste gymnasiale uddannelse, hvor drengene klarer sig bedre end pigerne. Karakterforskellen mellem drengene og pigerne har over perioden været stort set uændret – dog ikke i 2010, hvor der ikke var nogen forskel mellem kønnene. Én forklaring på, at drengene klarer sig bedre på hf kan være, at der på hf kun gives eksamenskarakter og ikke standpunktskarakterer. Andre forklaringer kan være forskel i undervisningsform og elevernes alder.

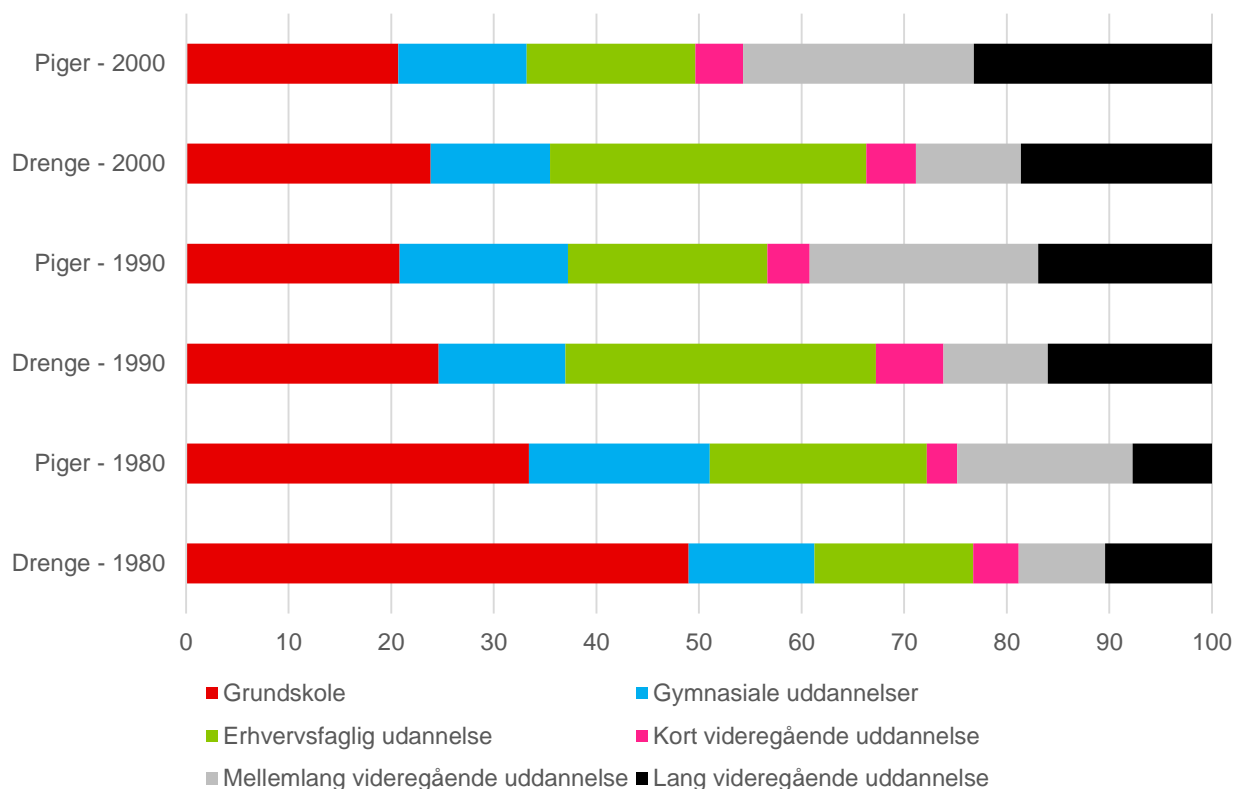
² Appendiks "Figur A.1: Karakterforskelle mellem piger og drenge efter etnicitet

³ Gruppen udgør gennemsnitligt 9 pct. over årene

Mænd tager en erhvervsuddannelse, kvinder en videregående uddannelse

Når pigerne klarer sig markant bedre end drengene gennem grundskolen og ligeledes på de gymnasiale uddannelser – undtaget hf – er det interessant også at undersøge, om der ligeledes er kønstypiske uddannelsesvalg. Næste afsnit ser derfor nærmere på de elever, som afsluttede 9. klasse i årene 1980, 1990 og 2000 og hvilken uddannelse, de har opnået 14 år efter.⁴

Figur 3: Uddannelsesvejen efter endt 9. klasse for skoleårgangene 1980, 1990 og 2000

Egne beregninger på registerdata. Lang videregående uddannelse opgøres ved gennemført bacheloruddannelse.

Af figur 3 fremgår det, at 61,3 pct. af drengene fra årgang 1980 har folkeskolen eller gymnasiet som højst fuldførte uddannelse og dermed er ufaglærte⁵. Andelen af ufaglærte mænd er faldet til 37 pct. i årgang 1990 og yderligere til 35,5 pct. af drengene i årgang 2000. Denne udvikling skyldes i høj grad den generelle udvikling på arbejdsmarkedet, hvor mange ufaglærte job i dag er erstattet med job, der kræver en uddannelse.

Fælles for årgangene er, at der er en større andel kvinder end mænd, der opnår en erhvervskompetencegivende uddannelse. På de lange videregående uddannelser er udviklingen mest synlig. Her afsluttede 10,4 pct. af mændene og 7,7 pct. af kvinderne fra skoleårgang 1980 en lang videregående uddannelse, mens der for årgang 1990 næsten ingen forskel er mellem kønnene. For årgang 2000 er det kvinderne, der i

⁴ Denne grænse er valgt, da det må forventes, at størstedelen af eleverne har færdiggjort deres endelige uddannelse i det ordinære uddannelsessystem på dette tidspunkt.

⁵ Grundskole eller gymnasial uddannelse som højest fuldførte uddannelsesniveau

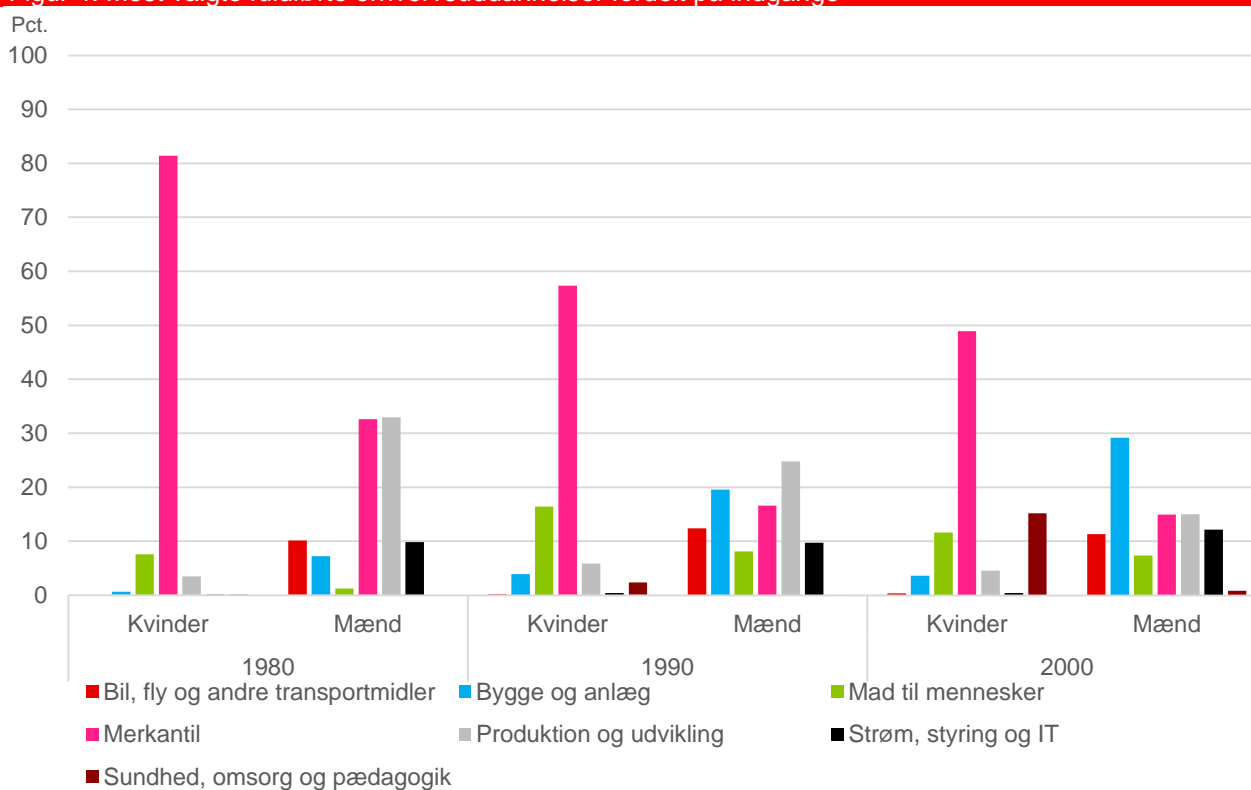
høj grad tager lange videregående uddannelser: 23,1 pct. af kvinderne færdiggjorde en lang videregående uddannelse mod 18,6 pct. af mændene.

Hvor både andelen og antallet af kvinder, der gennemfører en lang videregående uddannelse, er støt stigende, er det værd at bemærke, at andelen af mænd, der afslutter en erhvervsuddannelse, er mere end fordoblet. 21 pct. af kvinderne og 15 pct. af mændene fra skoleårgang 1980 afsluttede en erhvervsuddannelse. For skoleårgang 2000 afsluttede 16 pct. af kvinderne og 31 pct. af mændene en erhvervsuddannelse.

De to steder i uddannelsessystemet, hvor der er størst forskel på, hvilke områder mænd og kvinder gennemfører uddannelse inden for, er på erhvervsuddannelserne og på de mellemlange videregående, som vi zoomer ind på nedenfor.

I figur 4 er udvalgt de syv største indgange for fuldførte erhvervsuddannelser. Figuren viser, at kvindernes uddannelsesvalg samler sig om relativt få uddannelser, mens mændenes uddannelsesvalg er mere varieret. For de tre skoleårgange ses det, at flest kvinder fuldfører uddannelser på den merkantile indgang. For årgang 1980 var det 81 pct. af pigerne, der afsluttede en erhvervsuddannelse, som valgte den merkantile indgang, for årgang 2000 var andelen 49 pct. Den merkantile indgang er også et stort hit hos det andet køn, idet 33 pct. af drengene fra skoleårgang 1980, der fuldførte en erhvervsuddannelse, gennemførte en merkantil uddannelse. Denne andel er for skoleårgang 2000 faldet til 15 pct. Den samme tendens ses inden for indgangen sundhed, omsorg og pædagogik.

Figur 4: Mest valgte fuldførte erhvervsuddannelser fordelt på indgange

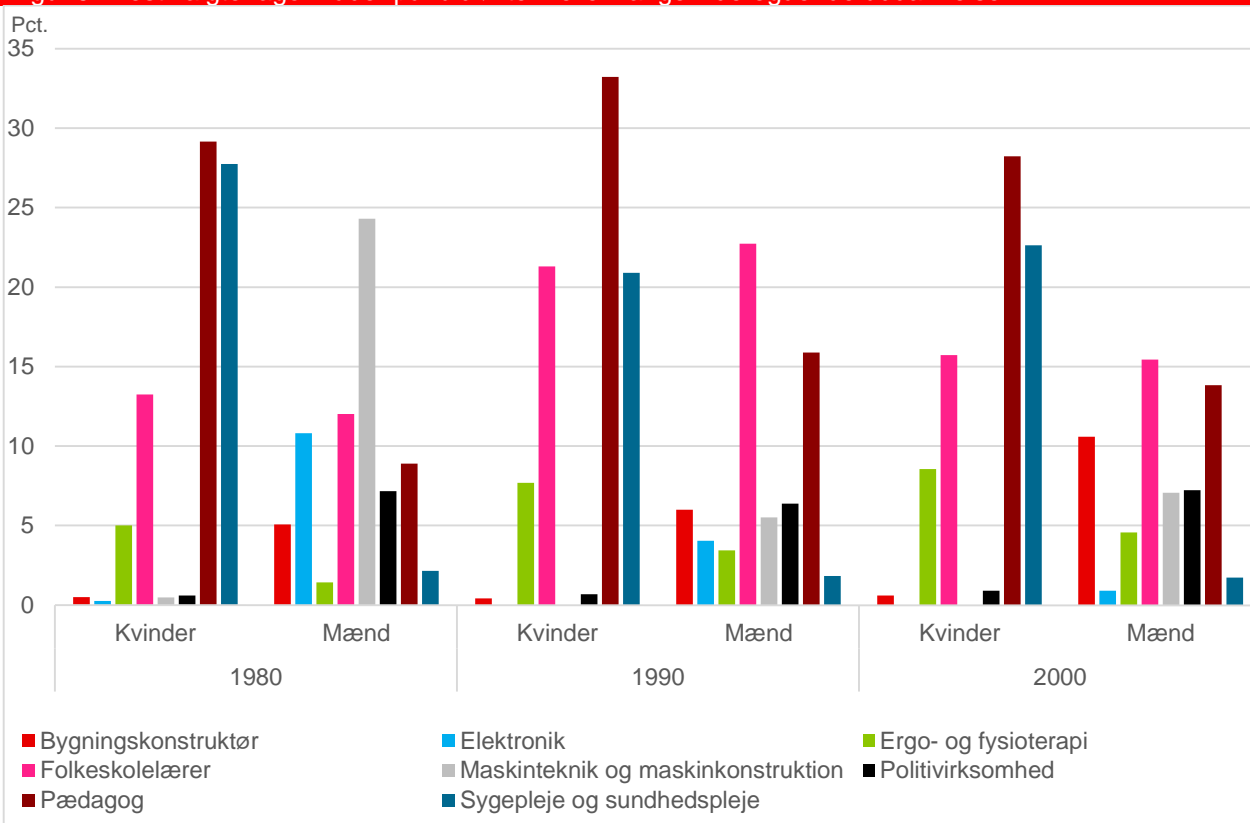
Egne beregninger på registerdata. Opgjort for de største indgange på erhvervsuddannelserne.

De drengedominerede indgange på erhvervsuddannelserne omfatter bygge og anlæg, produktion og udvikling, bil, fly og andre transportmidler og strøm, styring og it. Her ses et klart tilvalg hos drengene og et lige så klart fravalg hos pigerne over skoleårgangene. Der er en klar tendens til, at pigerne koncentrerer sig om den merkantile indgang, sundhed, omsorg og pædagogik (kun for årgang 2000) samt mad til mennesker, mens drengene spreder sig over forskellige indgange.

Også på professionsbacheloruddannelserne finder vi kønnede uddannelsesvalg. Figur 5 viser hvorledes kønnene fra skoleårgang 1980, 1990 og 2000 har fordelt sig på otte fagområder.

På de mellemlange videregående uddannelser ser vi samme tendens som på erhvervsuddannelserne, nemlig at mændene spreder sig over langt flere områder end kvinderne, der igen samler sig om få. De områder, hvor mændene dominerer er: bygningskonstruktør, maskinteknik og maskinkonstruktion og politivirksomhed. Stort set ingen kvinder vælger disse områder. Den højeste andel af kvinder på disse områder ses på bygningskonstruktøruddannelsen, hvor 1 pct. af de kvinder, som valgte en mellemlang videregående uddannelse, har uddannet sig.

Figur 5: Mest valgte fagområder på fuldførte mellemlange videregående uddannelser

Egne beregninger på registerdata. Opgjort for de største retninger på de mellemlange videregående uddannelser.

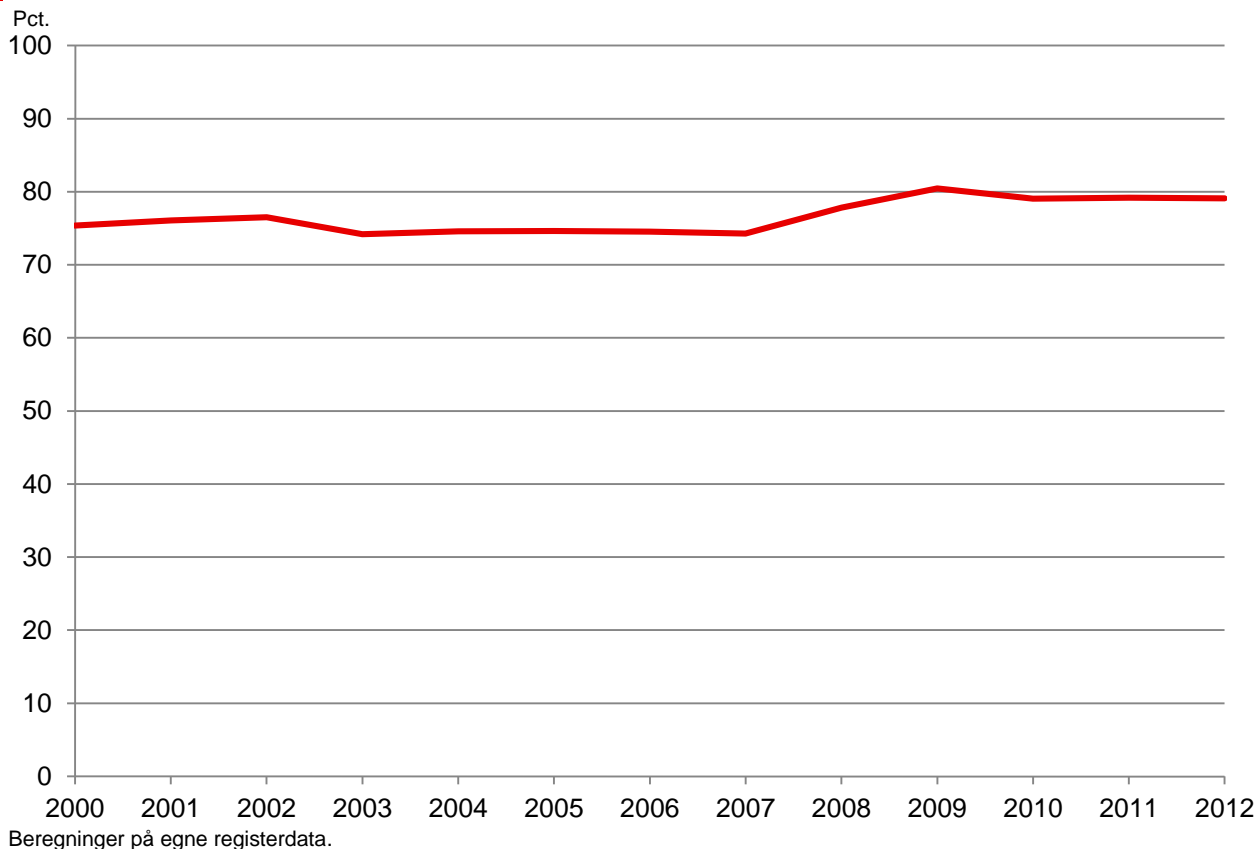
Pædagog, sygepleje og sundhedspleje er kvindedominerede områder, som det ses i figur 5. 28 pct. af kvinderne fra skoleårgang 2000 har valgt en uddannelse inden for pædagogik mod 14 pct. af mændene. Endnu større forskel mellem kønnene findes inden for sygepleje og sundhedspleje, hvor det kønnede uddannelsesvalg har været stabilt siden årgang 1980, hvor kun 2 pct. af mændene har valgt at uddanne sig indenfor sygepleje – tallet falder til 1,7 pct. for skoleårgang 2000. I modsætning hertil står, at 28 pct. af kvinderne fra skoleårgang 1980, 21 pct. af skoleårgang 1990 og 23 pct. af skoleårgang 2000 har valgt denne indgang.

Forskellene i uddannelsessystemet skaber lønforskelle arbejdsmarkedet

Der eksisterer altså kønnede forskelle og præferencer i uddannelsessystemet – fra pigernes højere karakterer i grundskolen og på gymnasiet og til de kønnede til- og fravalg på erhvervsuddannelserne og de mellemlange videregående uddannelser. I de næste afsnit ser vi nærmere på, om tendenserne i uddannelsessystemet fortsætter på arbejdsmarkedet, hvor udbyttet af uddannelserne skal realiseres.

I figur 6 er vist andelen af kvinders løn i forhold til mænds fra 2000 til 2012 for fuldtidsansatte i aldersgruppen 25-55 år. I det anvendte lønbegreb inkluderes frynsegoder mv⁶. På den måde tages højde for lønforhandlingsudfald, der ikke kun påvirker timelønnen.

Figur 6: Kvinders løn i andel af mændenes siden 2000

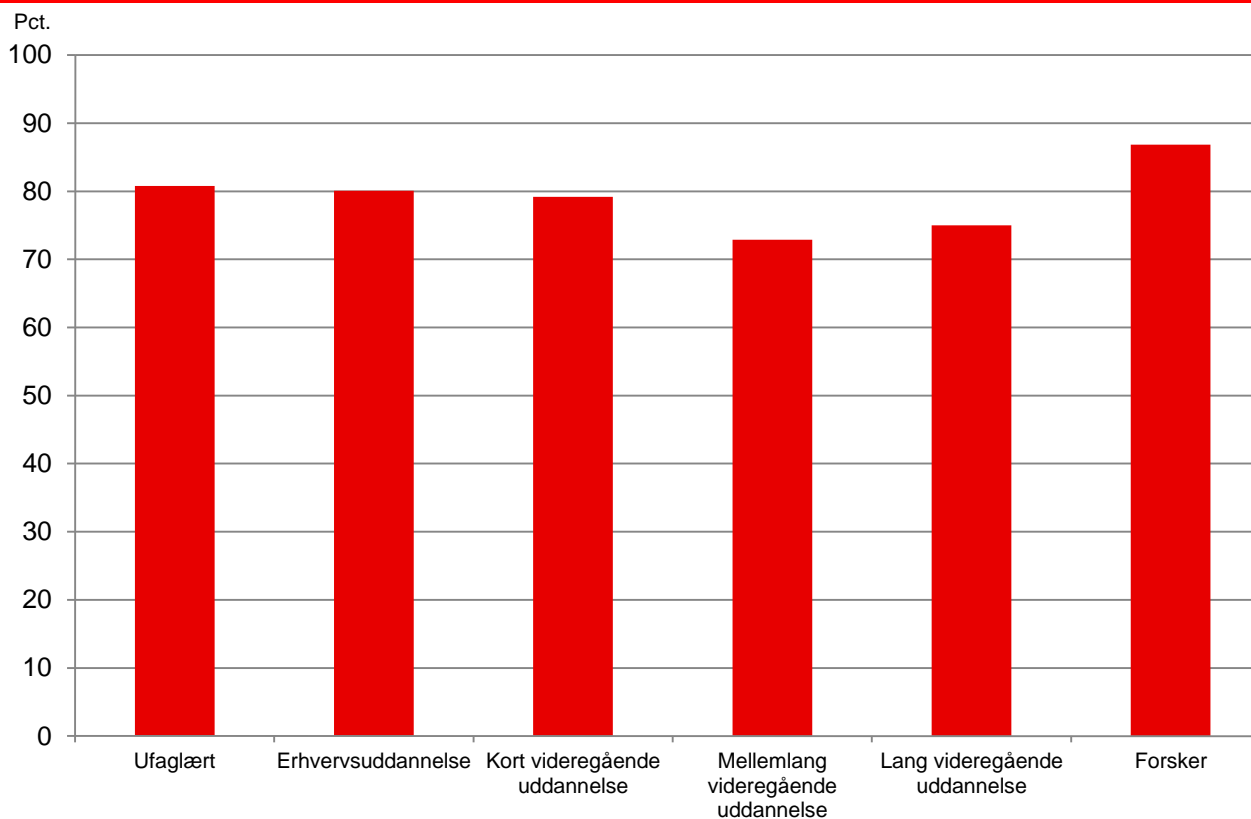

I 2000 udgjorde kvindernes gennemsnitlige lønindkomst 75 pct. af mændenes, mens andelen var vokset til 79 pct. i 2012. I kroner og ører svarer det til, at forskellen i lønindkomsten er faldet fra 79.305 kr. i 2000 til 75.375 kr. i 2012. I perioden 2000-2007 var lønforskellen næsten stabil – kvinderne tjente ca. 75 pct. af mændenes løn. I 2008 øges andelen til ca. 79 pct., som igen er stabil til 2012. Der er på den måde ikke tale om en glidende stigning, men derimod om et lønhop i 2008.

⁶Skattepligtig løn inkl. frynsegoder, skattefri løn, jubilæums- og fratrædelsesgodtgørelser, værdi af aktieoptioner og honorar for bestyrelsesarbejde.

Den økonomiske litteratur⁷ har adskillige gange vist, at desto mere uddannelse en person har, desto højere løn vil personen også have. Dette burde betyde, at kvinder og mænd med samme uddannelse som udgangspunkt burde have samme løn. Figur 7 viser lønforskellen mellem mænd og kvinder på forskellige uddannelsesniveauer.

Figur 7: Kvinders løn i andel af mændenes med samme uddannelse, 2012

Egne beregninger baseret på registerdata.

Ufaglært dækker over personer med grundskole eller gymnasial uddannelse som højest fuldførte uddannelse.

Lang videregående uddannelse dækker over personer med en kandidat eller bachelor som højest fuldførte uddannelse.

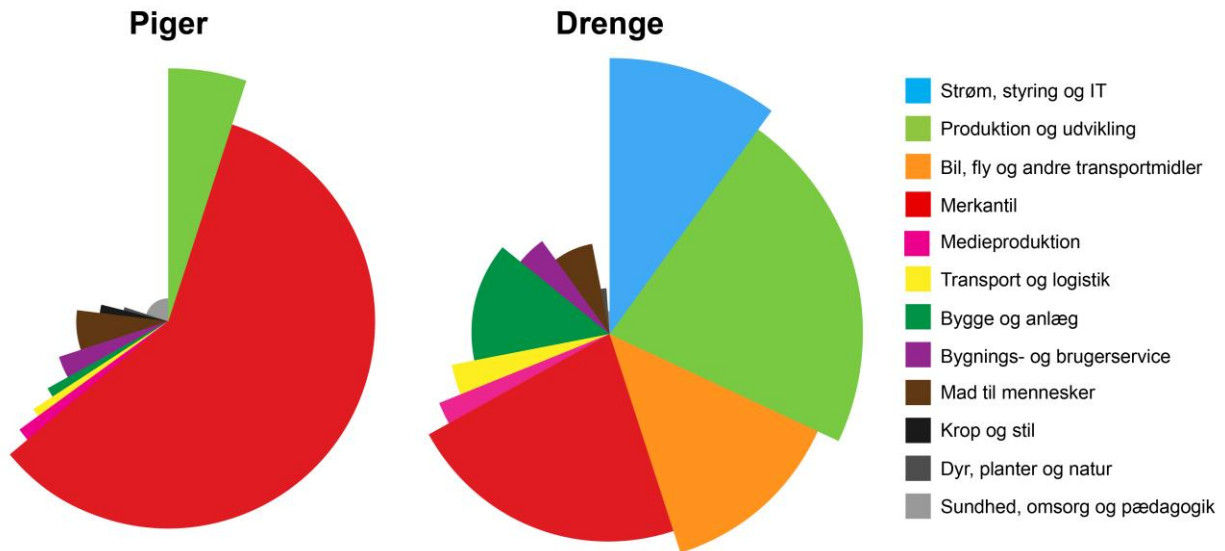
Figur 7 viser, at den største forskel mellem mændenes og kvindernes gennemsnitlige løn, er blandt personer med en mellemlang videregående uddannelse. Her udgør gennemsnitslønnen for kvinder 73 pct. af gennemsnitslønnen for mænd. Dette svarer til en forskel på 108.868 kr. årligt. Det uddannelsesniveau, hvor kvinderne er tættest på mændene, er på forskerniveau. Her udgør kvindernes gennemsnitsløn 87 pct. af mændenes gennemsnitsløn, hvilket svarer til, at mænd tjener 66.277 kr. årligt mere end kvinderne.

Når mænd i højere grad vælger en erhvervsuddannelse og kvinder en mellemlang videregående uddannelse, er det interessant se nærmere på, om uddannelsesvalget på disse to uddannelsesniveauer har indflydelse på forskellen i deres gennemsnitsløn.

⁷Checchi, Daniele. The Economics of Education – Human Capital, Family Background and Inequality. Cambridge. 2008.

I figur 8 ses henholdsvis andelen af kvinder og mænd på de 12 erhvervsuddannelsesindgange. Det fremgår også af figuren, hvordan den enkelte indgang ligger i forhold til de andre indganges gennemsnitlige løn for både mænd og kvinder.

Figur 8: Kvinders og mænds fordeling på erhvervsuddannelserne

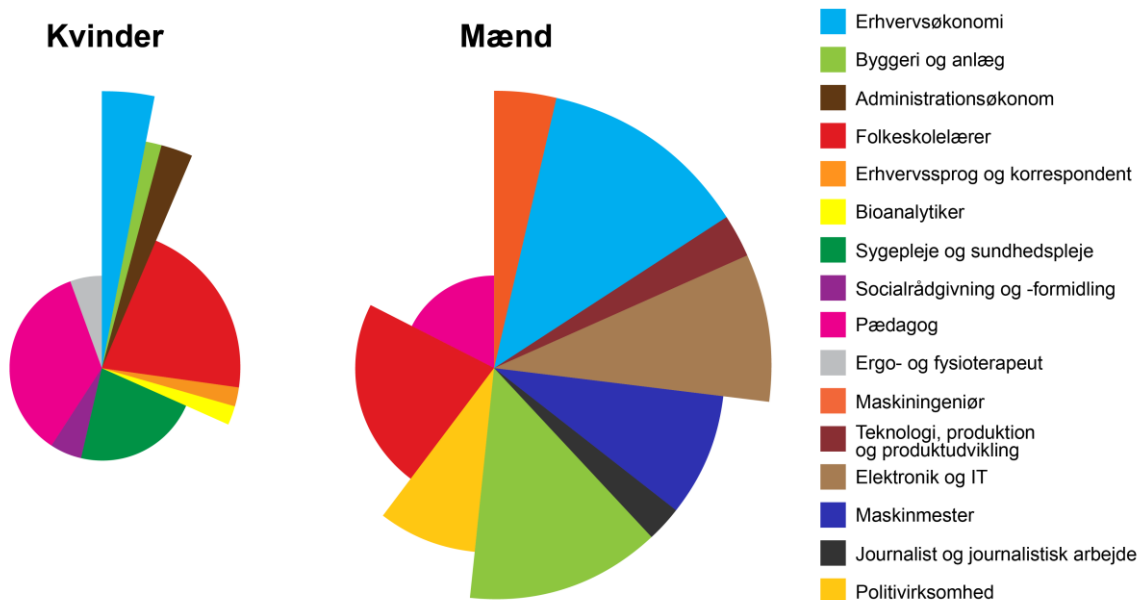

Beregninger på egne registre. Gennemsnitslønnen stiger i takt med, at afstanden til centrum øges

En del af forklaringen på lønforskellen mellem mænd og kvinder med en gennemført erhvervsuddannelse kan findes i forskellen på kønnenes uddannelsesvalg. Som figur 4 viste, koncentrerer kvinder sig om få områder – hvor merkantil samt sundhed, omsorg og pædagogik er de største. 79 pct. af de kvinder, som gennemfører en erhvervsuddannelse, gør det inden for ét af disse to områder, som derfor vil vægte ekstremt højt i den samlede gennemsnitlige løn. Hvor merkantil er det fjerdebedst lønnede område er sundhed, omsorg og pædagogik det dårligst lønnede område. Sammenlignet med kvinderne så spreder mændene sig over flere forskellige fagligheder og har samtidig et større tilvalg af områder med høje lønninger, hvilket bidrager til lønforskellen mellem kønnene.

I figur 9 ses henholdsvis andelen af kvinder og mænd på de ti mest valgte fagområder for de mellemlange videregående uddannelser samt en restgruppe, der indeholder de resterende fagområder. Ligesom figur 8 fremgår det, hvor det enkelte fagområde ligger i forhold til de andre områders gennemsnitlige løn for både mænd og kvinder. Jo længere figuren går ud, jo højere er fagområdet placeret i den samlede lønfordeling.

Figur 9: Kvinder og mænds fordeling på de mellemlange videregående uddannelser

Beregninger på egne registre. Grundet det store antal fagområder er lønrangeringen grupperet. Gennemsnitslønnen stiger i takt med, at afstanden til centrum øges

Ligesom på erhvervsuddannelserne ser vi også hos kvinder med en mellemlang videregående uddannelse en stærk præference for enkelte områder – pædagog, sygepleje og sundhedspleje og folkeskolelærer. Lønnen på disse områder vil derfor betyde meget for gennemsnitslønnen. Af de beskæftigede kvinder med en mellemlang videregående uddannelse, har 72 pct. en uddannelse inden for disse tre områder. Områderne ligger henholdsvis nummer 47, 40 og 30 i den samlede lønfordeling. Hos mændene er der på de mellemlange videregående uddannelser – ligesom på erhvervsuddannelserne - en større spredning over fagområderne. Derudover er de 10 bedst lønnede fagområder for mænd gennemsnitligt højere placeret i den samlede lønfordeling.

Er det uddannelsen eller arbejdsmarkedet, der er årsag til lønforskellen?

Der kan være mange forklaringer på lønforskellen mellem kvinder og mænd – også en række forskelle, som ikke bunder i kønnenes uddannelsesvalg.

Arbejdsmarkedsadfærd og barsel

Der er forskel på mænd og kvinders løn – både fordelt på niveauer og fagområder. Men det er også muligt at se på, hvorvidt lønforskellen skyldes uddannelse eller forhold på arbejdsmarkedet, som fx arbejdsmarkedsadfærd, herunder barsel. Kleven, Landais og Søgaard⁸ ser nærmere på lønstraffen ved at få børn. De finder, at andelen af lønforskellen, som skyldes børn, er steget fra 30 pct. i 1980 til 80 pct. i 2011. Det betyder, at den del af lønforskellen, der ikke er børnerelateret, blot udgør 20 pct. Den børnerelaterede lønstraf

⁸ Kleven, Henrik J.; Landais, Camille og Søgaard, Jakob E.: Parenthood and the Gender Gap: Evidence from Denmark.

følger kvinder gennem det meste af arbejdslivet, og 20 år efter, at kvinden har født det første barn, udgør "børnestraffen" stadigvæk 20 pct. af lønforskellen.

Det er desuden kendetegnende, at kvinder tager mest barsel. I 2002 blev barselsperioden øget fra 26 til 52 uger. Kleven, Landais og Søgaard finder, at kvinderne tog gennemsnitligt 14,4 ugers barsel mere end mændene efter ændringen af barselperioden. I familier, hvor kvinden er bedre uddannet end manden, tog kvinden 12,7 ugers barsel mere end manden.

Lønforhandling

Den kønnede lønforskel kan – udover arbejdsmarkedsadfærden – også stamme fra mænds og kvinders tilgang til at forhandle løn. Det viser et forsøg udført af Small, Gelfand, Babcock og Gettman⁹, som viser, at mænd er mere end ti gange mere tilbøjelige end kvinder til at spørge om muligheden for at få mere løn i en situation, hvor der ikke umiddelbart er lagt op til forhandling. Og hvis forsøgspersonerne fik at vide, at det var muligt at forhandle mere løn hjem, så var der stadig langt færre kvinder, 17 pct. mod 59 pct. af mændene, som indledte en forhandling om løn. Forsøget viser, at der også er forskel mellem kønnene i tilgangen til at forhandle løn, hvilket også kan forklare lønforskellen mellem kvinder og mænd på arbejdsmarkedet.

Pigernes uddannelsessystem, mændenes arbejdsmarked

Analysen viser, at selvom pigerne både får højere karakterer i grundskolen og på gymnasiet (undtaget hf) og desuden tager mest uddannelse, så er det mændene, som får den højeste løn ude på arbejdsmarkedet. Analysen viser også, at mens pigerne klumper sig sammen på få uddannelsesretninger både på erhvervsuddannelserne og de mellemlange videregående uddannelser, så vælger drengene en bredere vifte af uddannelsesretninger. Det er også kendetegnende, at mange piger i overvejende grad vælger merkantile uddannelser og omsorgsfag, mens drengene i overvejende grad vælger også de tekniske indgange. Endelig er det kendetegnende, at mens en stor del af drengene vælger erhvervskompetencegivende uddannelser med høje lønninger, så vælger mange piger faglige områder, hvor lønnen er relativt lav.

Lønforskellen mellem kvinder og mænd kan dog ikke kun forklares ved hjælp af uddannelsesvalgene. Der er også andre forhold, som spiller ind. Fx viser andre studier, at lønforskellen i høj grad også kan tilskrives kvinders arbejdsmarkedsadfærd, herunder "børnestraffen" ved barsel. En anden forklaring på kvinders lavere løn kan også være en manglende villighed til at forhandle højere løn.

⁹ Who Goes to the Bargaining Table? The influence of Gender and Framing on the Initiation of Negotiation. 2007. Journal of Personality and Social Psychology

Appendiks

Data

Grundlag for uddannelsesdelen

Opgørelsen af uddannelsesvalg og de beregnede karaktergennemsnit fra folkeskolen og de fire gymnasiale uddannelser (hf, hhx, htx og stx) er lavet på baggrund af registerdata fra Danmarks Statistikbank.

Populationen i beregningen af karaktergennemsnittet fra folkeskolen består af alle elever, der enten har afsluttet 9. eller 10. klasse, fra årgangene 2002 til 2014. Karaktergennemsnittet bliver udelukkende beregnet ud fra karakterne fra folkeskolens afgangsprøve.

I sammenligningen af karaktergennemsnittet på de fire gymnasiale uddannelser består populationen af elever, der har fuldført en af de fire gymnasiale uddannelser, fra årgangene 2006 til 2014. Karaktergennemsnittet er beregnet ud fra alle opnåede karakterer.

Ved opgørelsen af uddannelsesvalg er der fokuseret på drenge og piger, der afslutter 9. klasse i 1980, 1990 og 2000. Opgørelsen slår ned i hhv. årene 1994, 2004 og 2014 og ser på, hvilken højst fuldførte uddannelse eleverne har opnået. Ulempen ved at slå ned efter 14 år kan være, at efteruddannelse ikke bliver opfanget i opgørelsen af uddannelsesvalg.

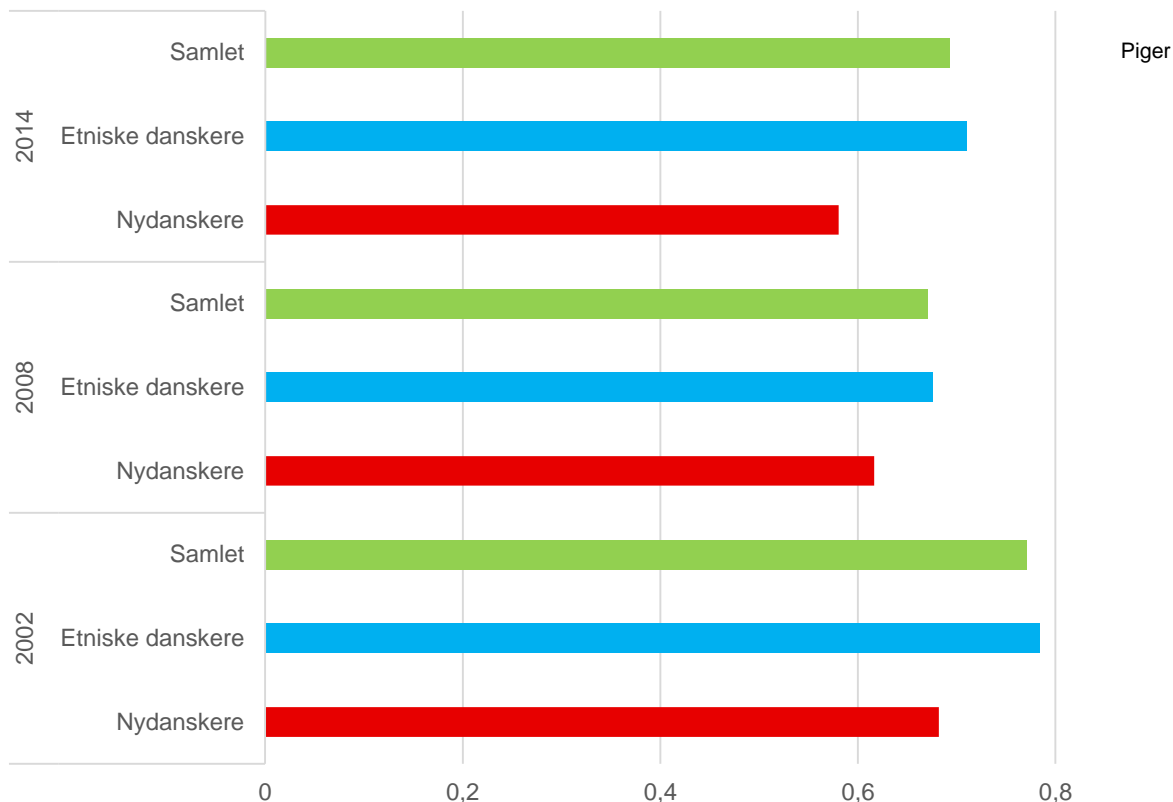
Grundlag for lønberegning

Til at beregne lønforskellen mellem mænd og kvinder begrænses populationen til at indeholde alle fuldtidsbeskæftigede i alderen 25 til 55 år. Herudover udelades selvstændige, da der gælder særskilte regler for deres indkomst. Den nedre grænse er valgt således, at personens endelige uddannelsesvalg er truffet, mens den øvre grænse er valgt, så personens aktivitet ikke afhænger af planer om tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet. Det anvendte lønbegreb indeholder den skattepligtige løn inkl. frynsegoder. Dermed inddrages eventuelle forskelle i tilgangen til lønforhandling.

Betydningen af etnicitet i uddannelsessystemet

I figur A.1 er karakterforskellen mellem piger og drenge vist for etniske danskere og nydanskere. I figuren fremgår det, at over årene har nydanske drenge rent faktisk mindsket karakterafstanden til nydanske piger. Desuden har karakterafstanden for denne gruppe været mindre end for gruppen af etnisk danske unge.

Figur A.1: Karakterforskelle mellem piger og drenge i grundskolen efter etnicitet

Egne beregninger på registerdata

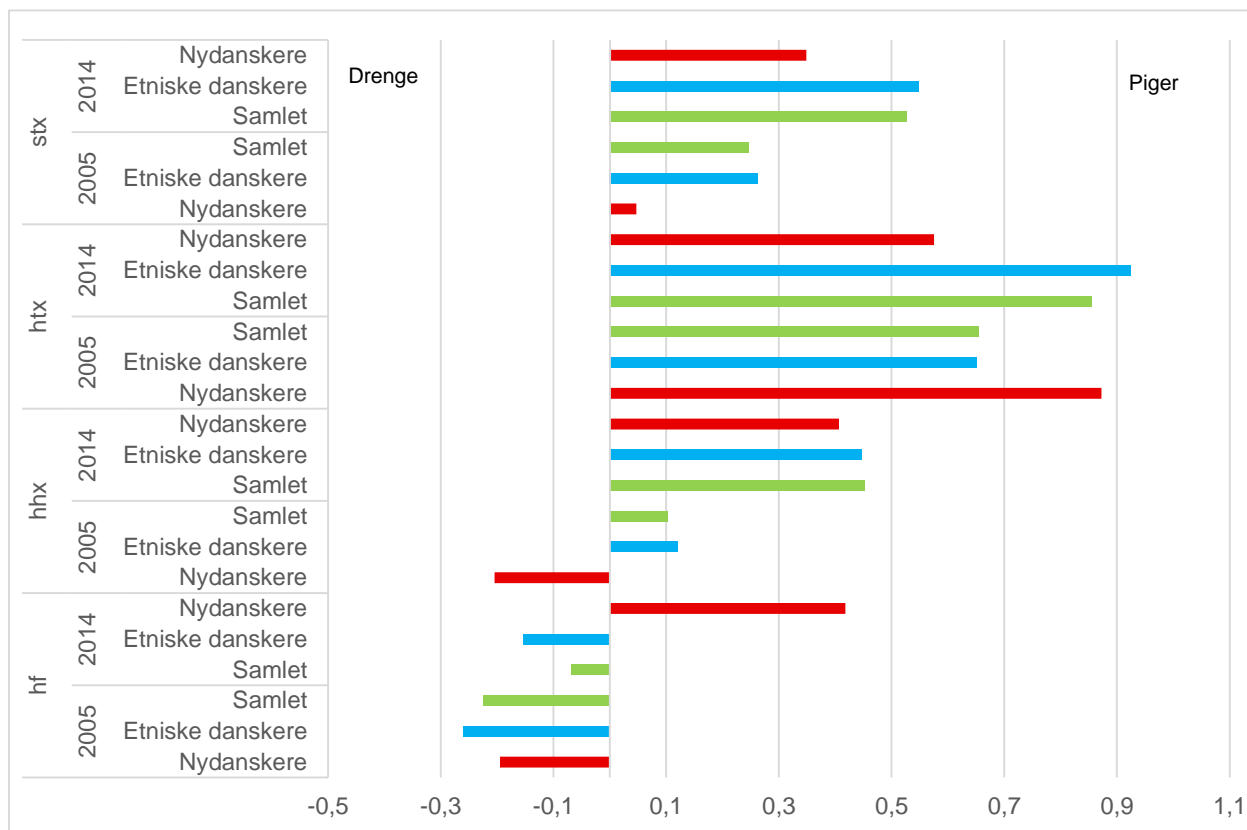
Nydanskere indeholder indvandrere og efterkommere

Negativ værdi betyder drenge har klaret sig bedst, mens positiv værdi for pigerne

Forskellen mellem pigerne og drengene er drevet af forskellen mellem de etniske danske piger og drenge. Dog er der en klar niveauforskel mellem etniske danskere og nydanskere i grundskolen.

Ligesom i grundskolen er den generelle tendens, som vist i figur A.2, at forskellen mellem nydanske piger og drenge er mindre end forskellen mellem etniske danske piger og drenge.

Figur A.2: Karakterforskelle mellem drenge og piger på gymnasierne efter etnicitet

Egne beregninger på registerdata

Nydanskere indeholder indvandrere og efterkommere

Negativ værdi betyder drenge har klaret sig bedst, mens positiv værdi for pigerne

Ligesom ved grundskolen skal det huskes, at der er en markant niveauforskel mellem nydanskere og etniske danskere på gymnasierne, men denne gruppe forårsager ikke den gennemsnitlige forskel mellem kønnene.

Udarbejdet af:

Kasper Marc Rose Nielsen

Kristian Klausen

Lisbeth Storm Henriksen

Maria Lindorf

Ole Larsen

Sidse Frich Østergaard-Thygesen

Signe Emilie Bech Christensen

Wen Shi Xuan